

LÉVAI JÚLIA

Négy város közös fényben – egy aktív-visszacsatoló kutatás tanulságai

Széman Zsuzsa – Harsányi László: Szociális kvartett, Nonprofit kutatások, 2000.

Széman Zsuzsa és Harsányi László 1999-ben a beszédes című *Halak és háló*kban foglalta össze kutatásokon alapuló mondandóját arról, hogy mi jellemzi általában a kelet-közép-európai, s azon belül kiemelten a magyar jóléti modellt. Mindezt a Magyarországon működő „óriás és törpe” szervezetek (Vöröskereszt, máltaiak, egyéb alapítványok) történetiségének és működésének feltárásával világították meg enciklopédiaként is használható könyvükben. Következő, konzekvens lépésük most az volt, hogy mindezt egy másik dimenzióból nézték meg, vagyis abból a nézőpontból, hogy konkrétan hogyan működnek maguk a civil, a nonprofit szervezetek a helyi társadalmakban, s hogy mit jelent a működésük, immár intenzívebb megvilágításban. Ennek érdekében kutatásaik terepeiként négy, sok vonatkozásban tipikusnak tekinthető várost választottak ki (a kutatásokat egy bécsi alapítvány, a SOCO támogatta). Ez a választás nemcsak azt biztosította, hogy megőrizhessék a „beszédes címadás” elvét – a könyvet *Szociális kvartett* néven kell keresnünk a könyvesboltokban –, hanem azt is, hogy a négy város valóban reprezentálja a lehetséges működési szisztémákat.

A szerzők az általuk kialakított tradíciókhoz híven ugyanúgy azzal kezdik a könyvet, hogy felvillantják témájuk beágyazottságait. S ahogyan az előző könyv elején is evidens módon megkapta az olvasó a tárgyalt szervezetek történetiségének felvázolását, úgy itt sem maradhat el az érintett városok múltjának, gyökereinek bemutatása. Így természetes módon áll majd össze egy olyan kép, amelyben meglehetősen sok momentumot magyaráznak meg maguk a történeti összefüggések, meghatározottságok.

Ezek a magyarázatok sok esetben messze túlmutatnak a szociálpolitika területén, és ennek már rögtön a könyv elején ki kell derülnie – legalábbis az erre fogékonyabb olvasók számára. A dél-dunántúli *Komló* története, a nyugat-dunántúli *Sárvaré* mellett, kiugró példájává válik egy sajátos jelenségnek: az a város, amelynek formálásába intenzívebben avatkozott be egy erőteljes koncepcióval a politika – ahogyan Komlóéba az erőltetett iparosítással –, annak történetében nagyobb amplitúdóval zajlanak az események. S így az olyan kritikus helyzetek, mint amilyen például a rendszerváltás volt, sokkal drámaibb változásokat idéznek benne elő, mint másutt, ahol a város formá-

RECENZIO

lódása inkább a szervezés keretei között maradhatott. Ez utóbbi jellemzi Sárvárt, ahol lényegében folyamatosnak mondható egyfajta polgáriasodás (nem kis mértékben az osztrák határ közelségének köszönhetően).

Az ország keleti térfeléből kiválasztott két város, Sátoraljaújhely és Békés, ebben az értelemben egymáshoz közel álló kategóriákat képviselnek: mindkettő eleve hátránnyal indult, és így sok szempontból ismét kárvallottja lehetett csak a politikai változásoknak.

Végül is valamilyen módon mind a négy város inkább lefelé csúszott a rendszerváltás pillanatában – Sárvár esetében is csak fékező erőt jelenthettek addigi kiegyensúlyozottságai –, s éppen ezért fontos, hogy ebben a folyamatban milyen szerepet töltenek be a civil szerveződések. (A „lecsúszás” természetesen nem univerzálisan kiterjedt folyamat. Hogy pontosan mit jelent az élet egy-egy területén, azt például egy fontos táblázat mutatja be a könyvben. Ebben a négy város egymásmellettségében jól összevethető, hogy milyen a település elérhetősége, általános gazdasági helyzete, melyek általános szociális problémái, s hogy mindezek mellett hány civil szervezet működik benne, s ezek közül melyek dolgoznak szociális területen.)

A civil szervezetek működését a szerzők három fontos szempontból vizsgálták: melyek a célcsoportjaik, kik a szolgáltatások igénybevevői és meddig terjed a szervezetek hatósugara. Ezt egészítik ki azok a kérdések, amelyek a szervezetek forrásteremtő kapcsolataira, illetve az önkormányzatokhoz és az egyéb szervezetekhez való viszonyukra vonatkoztak.

Mindenképpen az egyik kiugró tanulsága volt a vizsgálatnak, hogy előtörténetüktől függetlenül mind a négy városban a gyerekek és az idősek a két legjobban támogatott réteg. Emellett a civil szervezetek egyharmada foglalkozott az egészségkárosultakkal, a problémás családokkal és a (szegénységük miatt) támogatásra szorulókkal. A drog vagy az alkoholizmus problémája érdekes módon mindenütt hátrább sorolódik, holott a realitások szorításában a helyzet sokkal nagyobb figyelmet igényelne. Ugyanakkor a kutatás eredményei igen sok területen optimizmusra adnak okot: így például abban mindenképpen, hogy a civil szervezetek hatósugara minden esetben túlnyúlnak a település határain, vagy abban, hogy határozottan igyekeznek védeni megszerzett függetlenségüket. Emellett a civil szervezetek meglehetősen rugalmasaknak bizonyultak több területen is. S bár tudatosan ápolják az önkormányzatokkal a kapcsolatokat, legalább ugyanekkora tudatossággal különítik el a maguk feladatköreit azokétól. Szintén fontos eredményük, hogy több, prevencióra alkalmas elemet sikerült beépíteniük a tevékenységeik közé, s hogy kapcsolati tőkéjüket sok esetben a forráshiányok pótlása érdekében tudták mozgósítani.

Mint a szerzők írják, a kutatás során az is nyilvánvalóvá vált, hogy a makroszint, az állam egyáltalán nem ér el a kistelepülésekig. „A minisztériumoknak, főhatóságoknak egyetlen kisvárosi, szociális te-

rületen működő civil szervezet életében sem volt semmilyen szerepe, ily módon mind a külföldi szervezetek, mind az egyházi-vallási szervezetek, az önkormányzat és azok helyi intézményei, mind pedig más, nonprofit szervezetek erőteljesebb kapcsolatot mutattak fel a szociális civil szervezetekkel” – áll a könyv összegzésében.

Ami azonban a kívülálló számára talán a legérdekesebb: a szerzők a téma feldolgozásában egyfajta aktív visszacsatolós módszert alkalmaztak. A kutatás egy fontos pontján – amikor már túl voltak az első, statisztikai gyorselemzésen és a mélyinterjúkon – olyan konferenciával kötötték össze a munkájukat, amelyen felmérhették magának a kutatásnak a hatékonyságát. A konferencián maguk az érintettek, tehát a civil szervezetek, a velük kapcsolatban álló önkormányzatok és a szociális intézmények képviselői vettek részt, ráadásul biztatóan nagy számban. Mint kiderült, a visszajelzés beépítése egy ilyen munkában, a megfelelő pillanatban kardinális jelentőségű lehet, mindkét fél – tehát a felmérők és a „felmértek” számára egyaránt. Túl azon, hogy a visszajelzés során pontosítani lehetett bizonyos besorolásbeli-statisztikai tényezőket, a konferencia tudatosított és megerősített fontos attitűdöket. A kutatás tehát több alapvető feladatot is teljesített: nem utolsósorban azt, hogy a társadalmi önismeret egy fontos elemévé is válhatott.